

Моляко Валентин

*дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук,
професор, завідувач лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

Шепельова Марія

*кандидат психологічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії психології творчості
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*

ПРОЯВИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ СТУДЕНТАМИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ З ВИСОКИМ СТУПЕНЕМ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена виявленню проявів застосування перцептивно-мисленневих стратегій аналогізування, комбінування, реконструювання та універсальної стратегії при розв'язанні студентами експериментальних ситуацій з високим ступенем невизначеності. З цією метою проведено експериментальне дослідження серед студентів I–VI курсів спеціальності «Психологія» та студентів III курсу спеціальності «Соціальна робота» Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського протягом 2022/2023 навчального року (n=106). Здійснено контент-аналіз розв'язання студентами експериментальної задачі, формулювання умови якої характеризується наявністю парадоксальних дій головного учасника, причини яких необхідно пояснити. Контент-аналіз відповідей студентів дозволив виявити прояви застосування студентами основних перцептивно-мисленневих стратегій. Встановлено, що: 1) перцептивно-мисленнєву стратегію аналогізування застосовує більшість досліджуваних – 67%; 2) перцептивно-мисленнєву стратегію комбінування – 25% студентів; 3) перцептивно-мисленнєву стратегію реконструювання – 39% студентів; 4) прояви застосування студентами універсальної перцептивно-мисленнєвої стратегії виявлено у 13% досліджуваних. Здійснено розподіл змісту відповідей за ступенем оригінальності. За формою відповідей виявлено: 1) прості констатації, без роз'яснення – 61%; 2) містять опис ситуації – 12%; 3) мають роз'яснення мотивів вчинку крадія – 18%; 4) містять і опис ситуації, і роз'яснення – 17%; сформульовано висновок – 1%. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що більшість студентів нашої вибірки виявляють початковий, елементарний рівень творчого мислення, застосовуючи перцептивно-мисленнєву стратегію аналогізування, даючи відповіді у формі простих констатацій, без опису і роз'яснення, що вказує на необхідність розробки і впровадження психолого-педагогічних засобів для розвитку творчого мислення студентів ЗВО.

Ключові слова: творче мислення, невизначеність, перцептивно-мисленнєва стратегія, сприймання, розуміння, студенти, контент-аналіз.

Molyako Valentyn

*Valid Member of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Doctor of Psychological Sciences,
Professor, Head of the Laboratory of Psychology of Creativity
of G.S. Kostiuk Institute of Psychology
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*

Shepelova Mary

*Candidate of Psychological Sciences,
Senior Researcher of the Laboratory of Psychology of Creativity
of G.S. Kostiuk Institute of Psychology
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*

CREATIVE THINKING MANIFESTATIONS IN THE SOLVING PROCESS OF EXPERIMENTAL SITUATIONS WITH A HIGH DEGREE OF UNCERTAINTY BY STUDENTS

Abstract. The article is devoted to revealing manifestations of the use of perceptive-mental strategies of analogizing, combining, reconstructing, and universal strategy when solving experimental situations with a high

degree of uncertainty by students. For this purpose, an experimental study was conducted among students of the I-VI courses of the specialty «Psychology» and students of the III course of the specialty «Social Work» of the V.I. Vernadsky Taurida National University during the 2022/2023 academic year (n=106). A content analysis of the students' experimental task solving was carried out, the formulation of its condition is characterized by the paradoxical actions of the main participant, the reasons for which must be explained. The content analysis of the students' answers made it possible to reveal the manifestations of the main perceptive-mental strategies, used by students. It was established that: 1) the analogization perceptive-mental strategy is used by the majority of the researched – 67%; 2) the combining perceptive-mental strategy – 25% of students; 3) the reconstruction perceptive-mental strategy – 39% of students; 4) the manifestations of students' use of a universal perceptive-mental strategy were found in 13% of the subjects. The content of the answers was divided according to the degree of originality. According to the form of answers, the following were found: 1) simple statements without explanation – 61%; 2) contain a description of the situation – 12%; 3) have an explanation of the motives of the act of theft – 18%; 4) contain both a description of the situation and an explanation – 17%; the conclusion is formulated – 1%. Summarizing the results of the research, it can be stated that the majority of students in our sample demonstrate an initial, elementary level of creative thinking, applying the perceptive-mental strategy of analogizing, giving answers in the form of simple statements, without description and explanation, which indicates the need to develop and implement psychological-pedagogical tools for the development of students' creative thinking.

Keywords: creative thinking, uncertainty, perceptive-mental strategy, understanding, perception, students, content analysis.

Вступ. Адекватність рішень, які приймаються людиною, значною мірою залежить від сприймання та розуміння наявної інформації, тобто умови задачі, яку необхідно вирішити. При розв'язанні завдань з високим ступенем невизначеності в умовах часових обмежень, дефіциту та неупорядкованості інформаційної бази, наявності дезорганізуючих факторів, що виводять особистість зі стану психічної рівноваги, більшого значення набувають суб'єктивні орієнтири, які спрямовують сприймання поточної ситуації, її оцінку та інтерпретацію. Це, своєю чергою, виявляється визначальним у вирішенні задачі.

В.О. Моляко розглядає процес розуміння нової задачі як розуміння умови та розуміння результату, між якими існує процесуальна «перемичка» – перехід від розуміння того, що дано, до розуміння того, що потрібно знайти. Процес розуміння задачі протікає як співставлення нової інформації, що міститься в задачі, з наявними суб'єктивними еталонами. Момент встановлення такої суттєвої подібності є моментом настання розуміння [3].

Одним з індикаторів розуміння є здатність наводити аргументи знайденого рішення задачі, на що буде звернено окрему увагу при аналізі результатів нашого дослідження.

Людину, яка виявляє найвищий ступінь розвитку, підготовленості до конкретних видів діяльності, до життя в цілому, до зміни стилів поведінки, до пошуків виходу з кризових станів, до найбільш конструктивної раціональної поведінки у так званих «межових станах», а часом і в умовах катастрофи, можна без сумніву вважати творчою. Сучасними українськими вченими під керівництвом В.О. Моляко здійснюється дослідження

функціонування творчого мислення суб'єкта в умовах інформаційної невизначеності, реалізація перцептивно-мисленневих стратегій творчого конструювання у цьому процесі [3; 4; 5; 7; 9 та ін.]. Стратегія визначається як генеральна програма дій, головний напрямок пошуку й розробки, що підпорядковує собі усі інші дії. У рамках стратегіального підходу В.О. Моляко визначає такі п'ять основних стратегій творчої діяльності: 1) стратегія аналогізування, 2) стратегія комбінування, 3) стратегія реконструювання, 4) універсальна, 5) стратегія спонтанних, «випадкових» підстановок [1].

Наведемо основні функції стратегії, визначені нами у результаті аналізу словників та робіт з психології творчості:

- визначає готовність суб'єкта до творчої діяльності;
- упорядковує інформацію, що надходить до особистості;
- дозволяє оцінити своєчасність певних дій;
- задає напрям здійснення певної творчої діяльності;
- виділяє певну інформацію із загального інформаційного потоку;
- задає напрям інтерпретації інформації;
- визначає орієнтацію на майбутнє (оцінка ситуації з позиції довгострокової перспективи, а не миттєвої вигоди; прогнозування розвитку ситуації в майбутньому, можливих наслідків прийнятого рішення);
- вибудовує ієрархію цілей;
- визначає вектор пошуку, напрям вирішення задач [6].

Перцептивно-мисленневий характер є змістом, суттю стратегії. У найбільш узагальненому

вигляді перцептивно-мисленнєву стратегію можна визначити як властивість, що спрямовує особистість на досягнення гармонії з оточуючим середовищем у процесі їх взаємодії [6].

Необхідність дослідження проявів перцептивно-мисленнєвих стратегій при розв'язуванні здобувачами вищої освіти експериментальних ситуацій із високим ступенем невизначеності набуває все більшої актуальності, оскільки перцептивно-мисленнєва стратегія інтегрально визначає здатність особистості до творчої діяльності, спрямовує її на успішність прийняття і здійснення рішень у процесі розв'язання задач, задає основний напрямок інтерпретації, розуміння актуальної інформації, у подальшому реалізується у певній діяльності, орієнтує особистість на майбутнє [6].

Творчий характер перцептивно-мисленнєвої стратегії полягає у тому, що вона сприяє конструктивному вирішенню протиріч між наявними у суб'єкта знаннями й досвідом та новими вимогами актуальної ситуації [6].

Метою статті є виявлення проявів застосування перцептивно-мисленнєвих стратегій аналогізування, комбінування, реконструювання та універсальної стратегії при розв'язанні здобувачами вищої освіти експериментальних ситуацій із високим ступенем невизначеності.

Виклад основного матеріалу. У цій публікації ми презентуємо третю частину з циклу досліджень, присвячених розв'язанню студентами експериментальних ситуацій з високим ступенем невизначеності.

Дослідження проводилося серед здобувачів вищої освіти Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського протягом 2022/2023 навчального року. Вибірку склали здобувачі вищої освіти спеціальності «Психологія» I (n=32), III (n=34), IV (n=21), V (n=5), VI (n=10) курсів і здобувачі вищої освіти III курсу спеціальності «Соціальна робота» (n=6) денної та заочної форм навчання. Загальна кількість досліджуваних становила 106 осіб. Для встановлення проявів застосування перцептивно-мисленнєвих стратегій аналогізування, комбінування, реконструювання та універсальної стратегії при розв'язуванні здобувачами вищої освіти експериментальних ситуацій із високим ступенем невизначеності ми використали метод контент-аналізу.

Матеріалом дослідження виступили задачі, запропоновані В.О. Моляко у блоці завдань для діагностики творчого мислення. Кількість варіантів відповідей, які міг дати здобувач вищої освіти, не обмежувалася.

Розглянемо варіанти вирішення здобувачами вищої освіти третьої експериментальної задачі з циклу нашого дослідження. З аналізом вирішення

здобувачами вищої освіти двох інших задач можна ознайомитися у наших попередніх публікаціях [8; 10]. Умову задачі сформульовано таким чином: *«Злодій забрався в чужу квартиру, сподіваючись на здобич, але майже одразу викликав поліцію. Чому?»*. Основною особливістю умови цієї задачі є те, що вона містить парадоксальні дії головного учасника, а досліджуваним необхідно пояснити причини таких парадоксальних дій.

Відповіді на запропоновану задачу дали 105 здобувачів вищої освіти, 1 особа її пропустила. Деякі респонденти дали кілька відповідей – 2 відповіді (16 осіб), 3 (2 особи), 4 (1 особа), 5 (1 особа), отже, у результаті ми отримали 132 відповіді від 105 здобувачів вищої освіти, які й підлягали подальшому аналізу. Отримані відповіді ми розподілили за частотою появи у роботах здобувачів вищої освіти.

1. Найбільш розповсюдженим серед досліджуваних є пояснення, що у квартирі було скоєно інший, більш тяжкий злочин чи крадіж побачив там іншого злочинця. Подібні відповіді дали 47 осіб (44%). Вони різняться від коротких констатацій, таких як: *«Хтось скоїв злочин раніше ніж він. Але якщо він був у чужій квартирі, поліція може подумати на нього»*; *«Можливо, в тій квартирі він став свідком іншого злочину (вбивства, звалтування, насилля)»*, до коротеньких оповідань.

2. Дещо менш розповсюдженим є варіант відповіді, я яких припускається наявність у квартирі тіла померлої людини – 28 відповідей (26%). Наведемо приклади таких відповідей: *«В квартирі були відкриті двері, він обережно відкрив їх і побачив труп»*; *«Забравшись в чужу квартиру злодій не очікував побачити там труп, тому викликав поліцію»*; *«У квартирі померла людина»*.

3. На третьому місці за розповсюдженістю серед здобувачів вищої освіти є припущення, що у злодія прокинулася совість, виникло почуття провини, і він вирішив здатися поліції – 15 відповідей (14%). Приклади таких відповідей: *«Він не наважився на крадіжку, викликав з почуття провини»*, *«Прокинулася совість та йому стало соромно за свої вчинки»*, *«Це перший злочин цієї людини, вона думала, що здатна на це, але це не так. І насправді ця людина не хоче такого життя, життя грабіжника»*, *«Я б уявила такий сценарій: для злодія це була перша крадіжка. Для нього був великий стрес як мінімум потрапити в квартиру. І от, будучи вже в квартирі, він замислився чи це дійсно той шлях, який йому слід обрати по життю. Тому він і через сумління совісті викликав поліцію»*; *«Тому що його гризло почуття провини або страх за скоєний злочин. Злочинці часто здаються самі, не в силах винести вантаж всередині себе»*; *«Злодій не знайшов*

нічого цінного, та був настільки зворушений бідністю оселі, що вирішив здатися щоб відпочити у в'язниці від даного роду переживань».

Решта варіантів відповідей зустрічаються значно рідше.

4. П'ять осіб (5%) наголошують на бажанні злодія відвести від себе підозру: «Можливо побачив себе у камерах відеоспостереження і замість цього, щоб не потрапити на гачок, вирішив відвести від себе підозру»; «Причиною того, чому злодій викликав поліцію, може бути те, що він несподівано зіткнувся з власником квартири або жителем будинку та відчув страх, що може бути упізнаним чи схопленим на місці злочину. Ймовірно, злодій не очікував такого швидкого повернення власника квартири або не знаходив жодних цінностей, які були б для нього цікавими, тому він вирішив відмовитися від свого злочинного задуму і викликати поліцію, щоб уникнути можливих проблем з правоохоронними органами»; «Можливо він так зробив, щоб відвести від себе підозру. Адже хто подумає, що пограбування вчинила людина, яка сама ж і викликала поліцію».

5. У такій самій кількості відповідей (5%) припускається, що у квартирі спрацювала сигналізація, яка викликала поліцію автоматично. Наведемо приклади таких відповідей: «Можливо була сигналізація або охорона підв'язана до камер, які реагують на рухи і викликає автоматично поліцію якщо вчасно не ввести пароль на сигналізації»; «Пояснення може бути таким: злодій забрався в квартиру, не знаючи, що там встановлено систему охорони. При вході до квартири він активував систему сигналізації, яка відразу ж повідомила про порушення правил безпеки в квартирі. Це, в свою чергу, привело до виклику поліції. Таким чином, злодій викликав поліцію навіть до того, як він міг здобути будь-яку здобич».

6. Ще дещо менш розповсюдженим є варіант відповіді – 4 осіб (4%), який передбачає присутність у квартирі господаря чи людини зі зброєю, яка змусила злодія самого викликати поліцію. Наприклад: «Можливо у тій квартирі була (проживала) людина зі зброєю або поліцейський, і це була його вимога»; «Господар квартири мав чуйний слух (сон) і пістолет під подушкою, тому почув як злодій заліз до квартири і погрожуючи пістолетом, змусив його зателефонувати до поліції і добровільно здатися»; «Ще може бути варіант, що люди, які проживають в цій квартирі знали, що до них повинні вломитися і вони переграли злодія. Поставили йому умови, щоб він сама себе здав поліції, таким чином принизити його».

7. Така ж кількість респондентів (4 особи) припускає, що злодій переплутав квартири і потрапив до себе додому. Наведемо приклади таких

припущень: «Тому що злодій у темряві переплутав двері своєї квартири з чужою. А коли впізнав пусту квартиру як свою, подзвонив у поліцію із скаргою про пограбування»; «Злодій випадково сплутав свою і сусідську квартири і заліз до своєї, але там побачив іншого злодія та викликав поліцію»; «Злодій переплутав квартири і вліз у власну, як виявилось його квартиру вже було пограбовано, то ж єдине, що йому залишалось – викликати поліцію».

8. Ще чотири досліджуваних припускають, що злодій сам став жертвою злочину, наприклад: «Здобиччю став сам злодій»; «Той хто мав постраждати від злодія сам його обікрав на місті» тощо.

9. Варіант відповіді, в якому припускається, що злодій зустрів іншого крадія, дали 3 особи (3%). Наприклад: «Це була квартира більш відомого злодія»; «Він зустрівся зі своїм прямим конкурентом й захотів прибрати його таким чином».

10. Така ж кількість досліджуваних (3 особи) припускає, що злодій сам потрапив у пастку і йому знадобилася допомога поліції: «Може бути таке, що злодій не зміг вийти з квартири та викликав поліцію»; «Злодій опинився у пастці, бо не може вийти з приміщення»; «Він потрапив у пастку життєво небезпечну для нього але поряд нікого не було, а із знайомих чи родичів нікого в телефонній книзі немає».

11. У квартирі злодій зустрівся зі злою собакою – 2 особи. Наприклад: «На злодія напав злий пес, який охороняв квартиру і задля порятунку життя злодій натиснув на екстрений виклик».

12. Крадій хотів допомогти власнику квартири, з яким щось сталося – 2 особи. Наприклад: «Бо господиня цієї квартири була непритомна. Він викликав не тільки поліцію, а й швидку».

13. Двоє досліджуваних пояснюють мотиви поведінки злодія психічними порушеннями: «Зокрема, злодій може бути хворим на психічне захворювання, і тому, відчуваючи загрозу, він вирішив звернутися за допомогою до поліції»; «Правопорушник має асоціальний тип антисуспільної спрямованості. Асоціальний – коли поведінка не збігається з інтересами суспільства, але не має чітко вираженого негативного ставлення до нього і не завдає суттєвої шкоди. За Єнікеєвим М. І. Асоціальний – коли особа до кінця не сприйняла соціальні цінності і через це буде свою поведінку, нехтуючи ними. Автор називає таких злочинців ситуативними, мени злісними».

14. Також до найбільш оригінальних належать відповіді, в яких припускається бажання крадія привернути до себе увагу (1 особа): «Це просто спосіб привернути до себе увагу», зміна намірів

у злочинця (1 особа): «Також є варіант, що злодій змінив свої наміри і зателефонував поліції для того, щоб відволікти їх увагу, і в той же час піти на більш вигідну справу», що поліція є посібником злочину (1 особа): «Поліція виступає як посібник», наявність у квартирі чогось небезпечного (1 особа): «Злодій, забравшись в чужу квартиру, міг помітити, що в квартирі є щось небезпечне, наприклад, хімічні речовини, вибухонебезпечні матеріали, зброя, токсичні гази тощо. У такому випадку, злодій міг вирішити не ризикувати своїм життям та здоров'ям та викликати поліцію».

Подальший аналіз результатів дослідження буде спрямовано на виявлення проявів перцептивно-мисленневих стратегій аналогізування, комбінування, реконструювання та універсальної стратегії у відповідях студентів.

Стратегії творчої діяльності описують певний спосіб організації, поєднання складових частин, елементів та функцій для створення нового об'єкта [1].

Аналогізування передбачає використання раніше відомих конструкцій чи їх частин при створенні нового пристрою [1]. Ми пропонуємо таке визначення аналогізування – це вміння поєднувати різне на основі подібності суттєвих ознак та відношень, перенесення ознак з одного на інше для прояснення менш зрозумілого через більш зрозуміле [9].

Найбільш виразним проявом перцептивно-мисленневої стратегії аналогізування у відповідях здобувачів вищої освіти є припущення про скоєння у квартирі іншого злочину чи перебування померлої людини, про що крадій вирішив повідомити у поліцію. Такий варіант відповідей є найбільш поширеним серед респондентів – 71 особа (67%).

Комбінування полягає у поєднувальному використанні різноманітних механізмів та їхніх функцій [1]. Комбінування ми визначаємо як вибір оптимального співвідношення, порядку розташування та принципів організації частин цілого шляхом перебору і виключення недоречних варіантів [9].

У відповідях здобувачів вищої освіти перцептивно-мисленнева стратегія комбінування найбільш виразно представлена у наведенні кількох варіантів вирішення задачі (наприклад, «Там був труп. Його спіймали одразу та змусили це зробити. Це був дім його давнього ворога, якому він хотів помститися, а тут знайшов компромат») – 20 осіб (19%). Також комбінування проявляється у поєднанні декількох подій в одній відповіді (наприклад, «Злодій випадково сплутав

свою і сусідську квартиру і заліз до своєї, але там побачив іншого злодія та викликав поліцію») – 17 осіб (16%).

Реконструювання пов'язане з перебудовою, переконструюванням [1]. Це вміння знаходити оптимальне рішення шляхом перебудови складових частин та зміни принципів організації вже існуючого з метою його вдосконалення [9]. Виразним проявом застосування перцептивно-мисленневої стратегії реконструювання у відповідях здобувачів вищої освіти є припущення про те, що: 1) сам злодій став жертвою (наприклад, «Злодій опинився у пастці, бо не може вийти з приміщення») – 15 осіб (14%); 2) він вирішив здатися поліції, страждаючи від докорів сумління (наприклад, «Тому що в нього прокинулася совість») – 14 осіб (13%); 3) спрацювала сигналізація (наприклад, «Також можливо, що злодій ненавмисно спровокував сигнал тривоги або систему сповіщення про вторгнення в квартиру, і тому він вирішив викликати поліцію, щоб уникнути підозрілих обставин») – 4 особи (4%); 4) хотів відвести від себе підозру (наприклад, «Можливо він так зробив, щоб відвести від себе підозру. Адже хто подумає, що пограбування вчинила людина, яка сама ж і викликала поліцію») – 6 осіб (6%).

Універсальна стратегія включає відносно рівномірне застосування попередніх трьох стратегій [1]. У нашому дослідженні універсальна перцептивно-мисленнева стратегія застосовується значною кількістю здобувачів вищої освіти, що виявляється у поєднанні як усіх трьох стратегій – аналогізування, комбінування та реконструювання – 14 осіб (13%). Також у відповідях респондентів виявляються поєднання двох перцептивно-мисленневих стратегій: аналогізування та комбінування – 3 особи (3%); комбінування та реконструювання 3 особи (3%).

Особливість стратегії спонтанних, «випадкових» підстановок полягає у неможливості виявлення у діях суб'єкта якоїсь домінуючої тенденції, встановлення логічних зв'язків [1]. У розв'язанні здобувачами вищої освіти цієї задачі проявів застосування перцептивно-мисленневої стратегії спонтанних підстановок не виявлено.

Відповіді даються респондентами у формі: 1) простої констатації, без роз'яснення – 65 осіб (61%), більшість (46 відповідей) з яких припадає на стратегію аналогізування; 2) містять опис ситуації, у якій опинився крадій – 13 осіб (12%); 3) мають роз'яснення мотивів вчинку крадія – 19 осіб (18%); 4) містять і опис ситуації, і роз'яснення – 18 осіб (17%). Лише у одній

роботі разом із 5 різними варіантами розв'язку з описом і роз'ясненням, наведено також висновок («У будь-якому випадку, злочин викликав поліцію, що є позитивним кроком, оскільки це допоможе забезпечити безпеку та захист власника квартири та самого злочинця»).

Висновки. Виявлено прояв застосування перцептивно-мисленневих стратегій аналогізування, комбінування, реконструювання та універсальної стратегії при розв'язанні здобувачами вищої освіти експериментальних ситуацій із високим ступенем невизначеності, Здійснено контент-аналіз розв'язання експериментальної задачі, формулювання умови якої характеризується наявністю парадоксальних дій головного учасника, причини яких необхідно пояснити. Контент-аналіз відповідей респондентів дозволив встановити прояви застосування основних перцептивно-мисленневих стратегій. Встановлено, що: 1) перцептивно-мисленнєву стратегію аналогізування застосовує більшість досліджуваних – 67 %; 2) перцептивно-мисленнєву стратегію комбінування – 25 %; 3) перцептивно-мисленнєву стратегію реконструювання – 39 %; 4) прояви застосування студентами універсальної перцептивно-мисленнєвої стратегії виявлено у 13 % досліджуваних. За формою відповідей виявлено: 1) прості констатації, без роз'яснення – 61%; 2) містять опис

ситуації – 12%; 3) мають роз'яснення мотивів вчинку крадія – 18%; 4) містять і опис ситуації, і роз'яснення – 17%; сформульовано висновок – 1 %. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що більшість здобувачів вищої освіти нашої вибірки мають початковий, елементарний рівень творчого мислення, застосовуючи перцептивно-мисленнєву стратегію аналогізування, даючи відповіді у форми простих констатацій, без опису та роз'яснення. Такий результат вказує на необхідність розробки і впровадження психолого-педагогічних засобів розвитку творчого мислення студентів ЗВО.

Ми вважаємо, що підготовка до творчої діяльності має бути органічно вплетена як у процеси навчання, так і у повсякденне професійне життя. Тобто творчість має стати нормою професійної діяльності та нормою підготовки до неї, а, отже, кожен спеціаліст має бути творчим спеціалістом, хоча, звісно, рівні творчої діяльності будуть різними, оскільки у кожному конкретному випадку творчі можливості у кожного конкретного працівника детерміновані його здібностями, обдарованістю, талантом [2].

У подальшому перспективним є порівняльний аналіз особливостей розв'язання студентами різних експериментальних задач за визначеними показниками.

Список використаних джерел

1. Моляко В. О. Методологічні та теоретичні проблеми дослідження творчої діяльності. *Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко* / за заг. ред. В. О. Моляко. Київ, 2008. С. 7–53.
2. Моляко В. О. Творча конструктологія (пролегомени). Київ : Освіта України, 2007. 368 с.
3. Моляко В. О., Третяк Т. М., Ваганова Н. А., Шепельова М. В. Розуміння нової інформації як процес розв'язування задач. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Психологія. 2020. Т. 31(70), № 4. С. 42–50. DOI: <https://doi.org/10.32838/2709-3093/2020.4/06>
4. Моляко В. О., Шепельова М. В., Третяк Т. М. Творче мислення особистості у процесі розв'язування задач. *Габітус*. 2023. Вип. 51. С. 59–63. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/28>
5. *Перцептивно-мисленнєві стратегії творчого конструювання інформаційних систем у навчальній та трудовій діяльності* : монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. Київ, 2018. 194 с.
6. Подшивайлова Л. І., Шепельова М. В. Перцептивно-мисленнєва стратегія як властивість особистості. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Київ : Видавництво «Фенікс», 2017. Т. XII. Психологія творчості. Вип. 23. С. 263–277.
7. *Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта* : монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. Київ : 2021. 165 с.
8. Шепельова М. В. Вплив суб'єктивних орієнтирів на розуміння студентами невизначених ситуацій. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Психологія. 2023. Т. 34(73), № 1. С. 172–177.
9. Шепельова М. В. Прояви перцептивно-мисленневих стратегій у художній діяльності студентів. *Перцептивно-мисленнєві стратегії творчого конструювання інформаційних систем у навчальній та трудовій діяльності* : монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. Київ, 2018. С. 106–123.
10. Шепельова М. В. Прояви творчості у розумінні студентами невизначених ситуацій. *Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності: матеріали ХХІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Київ, 30 травня 2023 року. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. С. 123–129.